

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyaē bālakāṇḍē

॥ caturdaśaḥ sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ caturdaśaḥ sargaḥ ॥

daśarathēnāśvamēdhayajñasya sāṅgōpāṅgamanuṣṭhānam

atha saṁvatsarē pūrṇē
tasmin prāptē turaṅgamē |
sarayvāścōttarē tīrē
rājñō yajñō'bhyavartata ॥ 1.14.1 ॥

ṛṣyaśṛṅgaṃ puraskṛtya
karma cakrurdvijarṣabhāḥ |
aśvamēdhē mahāyajñē
rājñō'sya sumahātmanaḥ ॥ 1.14.2 ॥

karma kurvanti vidhivad
yājakā vēdapāragāḥ |
yathāvidhi yathānyāyaṃ
parikrāmanti śāstrataḥ ॥ 1.14.3 ॥

pravargyaṃ śāstrataḥ kṛtvā
tathaiivōpasadaṃ dvijāḥ |
cakruśca vidhivat sarva -
madhikaṃ karma śāstrataḥ ॥ 1.14.4 ॥

abhipūjya tadā hṛṣṭāḥ
 sarvē cakruryathāvidhi |
 prātaḥsavanapūrvāṇi
 karmāṇi munipuṅgavāḥ || 1.14.5 ||

aindraśca vidhivad dattō
 rājā cābhiṣutō'naghaḥ |
 mādhyandinaṃ ca savanaṃ
 prāvartata yathākramam || 1.14.6 ||

tṛtīyasavanaṃ caiva
 rājñō'sya sumahātmanaḥ |
 cakrustē śāstratō dṛṣṭvā
 yathā brāhmaṇapuṅgavāḥ || 1.14.7 ||

āhvayāñcakrirē tatra
 śakrādīn vibudhōttamān |
 ṛṣyaśṛṅgādayō mantraiḥ
 śikṣākṣarasamanvitaiḥ || 1.14.8 ||

gītibhirmadhuraiḥ snigdhai -
 rmantrāhvānairyathārhataḥ |
 hōtārō dadurāvāhya
 havirbhāgān divaukasām || 1.14.9 ||

na cāhutamabhūt tatra
 skhalitaṃ vā na kiñcana |
 dṛśyatē brahmavat sarvaṃ
 kṣēmayuktaṃ hi cakrirē || 1.14.10 ||

na tēṣvahaḥsu śrāntō vā
 kṣudhitō vā na dṛśyatē |
 nāvidvān brāhmaṇaḥ kaści -
 nnāsatānucarastathā || 1.14.11 ||

brāhmaṇā bhuñjatē nityaṃ
 nāthavantaśca bhuñjatē |
 tāpasā bhuñjatē cāpi
 śramaṇāścaiva bhuñjatē || 1.14.12 ||

vṛddhāśca vyādhitāścaiva
 strībālāśca tathaiva ca |
 anīsaṃ bhuñjamānānāṃ
 na tṛptirupalabhyatē || 1.14.13 ||

dīyatāṃ dīyatāmannaṃ
 vāsāṃsi vividhāni ca |
 iti sañcōditāstatra
 tathā cakruranēkaśaḥ || 1.14.14 ||

annakūṭāśca dṛśyantē
 bahavaḥ parvatōpamāḥ |
 divasē divasē tatra
 siddhasya vidhivat tadā || 1.14.15 ||

nānādēśādanuprāptāḥ
 puruṣāḥ strīgaṇāstathā |
 annapānaiḥ suvihitā -
 stasmin yajñē mahātmanaḥ || 1.14.16 ||

annaṃ hi vidhivatsvādu
 praśaṃsanti dvijarṣabhāḥ |
 ahō tṛptāḥ sma bhadraṃ tē
 iti śuśrāva rāghavaḥ || 1.14.17 ||

svalaṅkṛtāśca puruṣā
 brāhmaṇān paryavēṣayan |
 upāsantē ca tānanyē
 sumṛṣṭamaṅikuṇḍalāḥ || 1.14.18 ||

karmāntarē tadā viprā
 hētuvādān bahūnapi |
 prāhuḥ suvāgminō dhīrāḥ
 parasparajigīṣayā || 1.14.19 ||

divasē divasē tatra
 saṃstarē kuśalā dvijāḥ |
 sarvakarmāṇi cakrustē
 yathāsāstraṃ pracōditāḥ || 1.14.20 ||

nāṣaḍaṅgavidatrāsī -
 nnāvratō nābahuśrutaḥ |
 sadasyāstasya vai rājñō
 nāvādakuśalō dvijaḥ || 1.14.21 ||

prāptē yūpōcchrayē tasmin
 ṣaḍ bailvāḥ khādirāstathā |
 tāvantō bilvasahitāḥ
 parṇinaśca tathā parē || 1.14.22 ||

ślēṣmātakamayō diṣṭō
 dēvadārumayastathā |
 dvāvēva tatra vihitau
 bāhuvyastaparigrahau || 1.14.23 ||

kāritāḥ sarva ēvaitē
 śāstrajñairyajñakōvidaḥ |
 śōbhārthaṃ tasya yajñasya
 kāñcanālaṅkṛtā bhavan || 1.14.24 ||

ēkaviṃśatiyūpāstē
 ēkaviṃśatyaratnayaḥ |
 vāsōbhirēkaviṃśadbhi -
 rēkaikaṃ samalaṅkṛtāḥ || 1.14.25 ||

vinyastā vidhivat sarvē
 śilpibhiḥ sukṛtā dṛḍhāḥ |
 aṣṭāstrayaḥ sarva ēva
 ślakṣṇarūpasamanvitāḥ || 1.14.26 ||

ācchāditāstē vāsōbhiḥ
 puṣpairgandhaiśca pūjitāḥ |
 saptarṣayō dīptimantō
 virājantē yathā divi || 1.14.27 ||

iṣṭakāśca yathānyāyaṃ
 kāritāśca pramāṇataḥ |
 citō'gnirbrāhmaṇaistatra
 kuśalaiḥ śilpakarmaṇi || 1.14.28 ||

sa cityō rājasimḥasya
 sañcitaḥ kuśalairdvijaiḥ |
 garuḍō rukmapakṣō vai
 triguṇō'ṣṭādaśātmakaḥ || 1.14.29 ||

niyuktāstatra paśava -
 stattaduddiśya daivatam |
 uragāḥ pakṣiṇaścaiva
 yathāsāstraṃ pracōditāḥ || 1.14.30 ||

sāmitrē tu hayastatra
 tathā jalacarāśca yē |
 ṛṣibhiḥ sarvamēvaita -
 nniyaktaṃ sāstratastadā || 1.14.31 ||

paśūnāṃ trisatam tatra
 yūpēṣu niyatam tadā |
 aśvaratnōttamaṃ tatra
 rājñō daśarathasya ha || 1.14.32 ||

kausalyā taṃ hayaṃ tatra
 paricarya samantataḥ |
 kṛpāṇairvisasārainam
 tribhiḥ paramayā mudā || 1.14.33 ||

patattriṇā tadā sārdham
 susthitēna ca cētasā |
 avasad rajanīmēkām
 kausalyā dharmakāmyayā || 1.14.34 ||

hōtādhvaryustathōdgātā
 hastēna samayōjayan |
 mahiṣyā parivṛtṭyātha
 vāvātāmaparāṃ tathā || 1.14.35 ||

patatrinastasya vapā -
 muddhṛtya niyatēndriyaḥ |
 ṛtvikparamasampannaḥ
 śrapayāmāsa śāstrataḥ || 1.14.36 ||

dhūmagandhaṃ vapāyāstu
 jighrati sma narādhipaḥ |
 yathākālaṃ yathānyāyaṃ
 nirṇudan pāpamātmanaḥ || 1.14.37 ||

hayasya yāni cāṅgāni
 tāni sarvāṇi brāhmaṇāḥ |
 agnau prāsyanti vidhivat
 samastāḥ śōḍaśartvijaḥ || 1.14.38 ||

plakṣaśākhāsu yajñānā -
 manyēṣāṃ kriyatē haviḥ |
 aśvamēdhasya yajñasya
 vaitasō bhāga iṣyatē || 1.14.39 ||

tryahōśvamēdhaḥ saṅkhyātaḥ
 kalpasūtrēṇa brāhmaṇaiḥ |
 catuṣṭōmamahastasya
 prathamam parikalpitam || 1.14.40 ||

ukthyaṃ dvitīyaṃ saṅkhyāta -
 matirātraṃ tathōttaram |
 kāritāstatra bahavō
 vihitāḥ śāstradarśanāt || 1.14.41 ||

jyōtiṣṭōmāyuṣī caiva -
 matirātrau ca nirmittau |
 abhijidviśvajiccaiva -
 māptōryāmau mahākratuḥ || 1.14.42 ||

prācīṃ hōtrē dadau rājā
 diśaṃ svakulavardhanaḥ |
 adhvaryavē pracīcīṃ tu
 brahmaṇē dakṣiṇāṃ diśam || 1.14.43 ||

udgātrē tu tathōdīcīṃ
 dakṣiṇaiṣā vinirmittā |
 aśvamēdhē mahāyajñē
 svayambhūvihitē purā || 1.14.44 ||

kratuṃ samāpya tu tadā
 nyāyataḥ puruṣarṣabhaḥ |
 ṛtvigbhyō hi dadau rājā
 dharāṃ tāṃ kulavardhanaḥ || 1.14.45 ||

ēvaṃ dattvā prahr̥ṣṭō'bhū -
 cchrīmānikṣvākunandanaḥ |
 ṛtvijastvabruvan sarvē
 rājānaṃ gatakilbiṣam || 1.14.46 ||

bhavānēva mahīṃ kṛtsnā -
 mēkō rakṣitumarhati |
 na bhūmyā kāryamasmākaṃ
 nahi śaktāḥ sma pālanē || 1.14.47 ||

ratāḥ svādhyāyakaṇḍē
 vyaṃ nityaṃ hi bhūmipa |
 niṣkṛayaṃ kiñcidēvēha
 prayacchatu bhavāniti || 1.14.48 ||

maṇiratnaṃ suvarṇaṃ vā
 gāvō yadvā samudyatam |
 tat prayaccha nṛpaśrēṣṭha
 dharanyā na prayōjanam || 1.14.49 ||

ēvamuktō narapati -
 rbrāhmaṇairvēdapāragaiḥ |
 gavāṃ śatasahasrāṇi
 daśa tēbhyō dadau nṛpaḥ || 1.14.50 ||

daśakōṭiṃ suvarṇasya
 rajatasya caturguṇam |
 ṛtvijastu tataḥ sarvē
 pradaduḥ sahitā vasu || 1.14.51 ||

ṛṣyaśṛṅgāya munayē
 vasiṣṭhāya ca dhīmatē |
 tatastē nyāyataḥ kṛtvā
 pravibhāgaṃ dvijōttamāḥ || 1.14.52 ||

suprītamanasaḥ sarvē
 pratyūcurmuditā bhṛśam |
 tataḥ prasarpakēbhyastu
 hiraṇyaṃ susamāhitaḥ || 1.14.53 ||

jāmbūnadaṃ kōṭisaṅkhyam
 brāhmaṇēbhyō dadau tadā |
 daridrāya dvijāyātha
 hastābharaṇamuttamam || 1.14.54 ||

kasmaicid yācamānāya
 dadau rāghavanandanaḥ |
 tataḥ prītēṣu vidhivad
 dvijēṣu dvijavatsalaḥ || 1.14.55 ||

praṇāmamakarōt tēṣāṃ
 harṣavyākulitēndriyaḥ |
 tasyāśiṣō'tha vividhā
 brāhmaṇaiḥ samudāhṛtāḥ || 1.14.56 ||

udārasya nṛvīrasya
 dharāṇyāṃ patitasya ca |
 tataḥ prītamanā rājā
 prāpya yajñamanuttamam || 1.14.57 ||

pāpāpahaṃ svarṇayanaṃ
 dustaraṃ pārthivarṣabhaiḥ |
 tatō'bravidṛṣyaśṛṅgaṃ
 rājā daśarathastadā || 1.14.58 ||

*kulasya vardhanaṃ tat tu
kartumarhasi suvrata |
tathēti ca sa rājāna -
muvāca dvijasattamaḥ |
bhaviṣyanti sutā rājaṃ -
ścatvārastē kulōdvahāḥ || 1.14.59 ||*

*sa tasya vākyam madhuraṃ niśamya
praṇamya tasmai prayatō nṛpēndraḥ |
jagāma harṣam paramaṃ mahātmā
tamṛṣyaśṛṅgam punarapyuvāca || 1.14.60 ||*

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye
bālakāṇḍē caturdaśaḥ sargaḥ ||*